LIBRIS | We know books

MEMORII LA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Refugiul unui copil în România

Note de jurnal din anii 1940

Cu ilustrațiile autorului

Ediție îngrijită de fiicele autorului,
Monica Rozescu și Mădălina Marcu

Prefață de Mădălina Marcu

BORIS
ROZESCU

LIBRIS | We know books

Cuprins

Cuvânt către cititor 5

1941 9

1944–1945 23

Documente și fotografii 85

LIBRIS | We know books

1941

Eram copil, nu știu de câți ani, oricum încă nu eram la școală, când am învățat singur să citesc, după o carte de povești, în care, pe prima pagină, era povestea cu Scufița Roșie. Povestea o știam pe de rost, ca pe un rol de teatru, încât descifrarea altor povești din carte a fost simplă pentru mine. În casă se vorbea o ucraineană modificată, un amalgam de două limbi slave, la care se mai adăuga și moldoveneasca, iar ca amalgamul să fie și mai stufos, mai avea strecurate cuvinte bulgărești, turcești și nemțești. Așa că salata lingvistică era foarte complexă. Acest fapt se datora etniilor care compuneau localitatea. Deși numărul familiilor, a gospodăriilor, nu depășea cifra de cincizeci.

Toate cele opt clase de curs se desfășurau în două săli. Cei mai mulți eram în primele patru clase. În rest, frecvența era în funcție de sezonul de lucru în agricultură; numărul celor care mai veneau pe la școală era mic.

Atât noi, cei din clasa întâi, cât și învățătoarea (domnișoara Mărășescu), eram începători. Noi în bănci, iar dânsa la catedră și printre bănci. Era primul ei an ca dascăl. Era înaltă, suplă și neînchipuit de frumoasă – mi se părea mie – cu o voce mult mai frumoasă decât cea a părintelui Filip, care ne preda religia. Domnișoara Mărășescu era singură la toate cele opt clase din cele două săli. Cum se descurca, nici azi nu știu. Noi, cei mici, o vedeam mai des printre noi. Ne mai lua mâna, în mâna ei frumoasă și moale, ca să ne arate cum trebuie să scriem o literă sau o cifră. Cel care avea norocul acesta era fericit și se lăuda câteva zile după aceea cu acest eveniment,

LIBRIS We know books

voia să ne arate tuturor, în recreație, mâna lui mică și murdară, ca și cum pe ea s-ar fi văzut urmele mâinii domnișoarei. Noi ne îngrămădeam la mâna fericitului. Această tânără pedagogă era în stare de orice sacrificiu pentru școală și pentru școlari. Asta o știam eu de la mama, când îi spunea tatei, vorbind de noua învățătoare, care-i lua locul fratelui celui mai mic al mamei. Acesta obținuse un post în localitatea natală.

În scurt timp, domnișoara Mărășescu devenise iubită și respectată de toți sătenii. Frecvența la școală a crescut vizibil, iar dumneaei era fericită și se confesa față de preoteasa și „doamna învățătoare cea bătrână", care-i pusese și mamei condeiul în mână la vremea dată. Acum era, ca și soțul ei, pensionară și numai din când în când o vedeam prin curtea școlii sau intrând în cancelarie. Atunci domnișoara Mărășescu trimitea un băiat din clasele mari să ne dea recreație și să ne spună să ieșim în curte fără să facem gălăgie. Curtea școlii era neîngrădită, așa că loc de joacă și alergătură era nelimitat. Însă noi niciodată nu traversam pârâul ce trecea prin mijlocul localității, pe lângă școală, biserică și primărie, făcând înainte de pod o baltă întinsă și care pe la mijloc, uneori trecea de înălțimea unui om. Acest pârâiaș lăsa în urma lui, printre trestiile și sălciile de pe maluri, o mulțime de pești, iar cum trecea pe sub pod, se prăvălea cam de la 4-5 metri, cu zgomot, într-o cascadă de care ne era frică tuturor. Această cascadă se datora în parte unei denivelări naturale a terenului, dar în cea mai mare parte, unui baraj făcut de gospodarii satului; nimeni nu ținea minte de când. Cascada se mărea și se micșora în funcție de starea vremii. Un singur lucru era constant, acela că niciodată nu înghețа iarna, deși balta încremenea de ger până spre primăvară, iar noi copiii aveam unde patina, toată iarna.

Pe seama acestei cascade, care cădea ca o perdea, nu mai lată de cinci pași, circulau tot soiul de povești: că s-ar ascunde în dosul pânzei de apă un bolnav, o Baba-Cloanța, un zmeu și câte și mai câte. Toate acestea ne făceau să nu prea ne apropiem de cascadă, iar podul să-l trecem cât mai repede și să nu ne suim pe marginea lui. Poveștile aveau și ele rostul lor, nu erau născocite gratuit.

Domnișoara Mărășescu a zâmbit când i-am povestit ce știam despre cascadă, într-o lecție privind „satul natal". Nu prea știam noi ce-i aceea „natal", dar a mers și așa. Toți se grăbeau să spună, după cum se pricepeau, ce știau în legătură cu satul nostru. Noi eram mândri de faptul că și domnișoara Mărășescu vrea să cunoască satul nostru cât mai bine, să afle cât mai multe despre el, mai ales povestite de noi. O iubeam și mai mult, cu toate că nu prea înțelegeam tot ce ne spunea dânsa și invers, dar nici nu mai conta.

LIBRIS We know books

Întâi a trebuit să învățăm câteva cuvinte românești absolut necesare înțelegerii explicațiilor date și rostului nostru în băncile școlii. Treaba a mers repede: „Tatăl nostru" (spus în cor), ca și „aceasta este mâna (stângă-dreaptă), picioarele la fel, cap, nas, ochi gura etc.", toate spuse în cor; așa am ajuns să cunoaștem și zilele săptămânii și să începem în joacă să vorbim – bineînțeles în limita cunoștințelor noastre de limba română – folosind cuvintele românești. Domnișoara Mărășescu, de multe ori, de la fereastra cancelariei sau a unei săli de clasă, ne surprindea în această situație. Se bucura foarte mult și ne spunea să continuăm așa. Noi, din dragoste și stimă pentru dânsa, o făceam și pe drumul spre casă. Și ce bine ne-a prins! Mai ales contrazicerile dintre noi, copiii, i le aduceam la cunoștință, iar dânsa le rezolva pe loc în fața tuturor celor din sala de clasă.

Am avut-o învățătoare pe domnișoara Mărășescu în prima și-a doua clasă. În vacanța școlară de vară au venit rușii. Și pentru că zona noastră a trecut sub tutela administrativă ucraineană, clasa a treia, în toamnă, am început-o în limba ucraineană. Alfabetul chirilic îl cunoșteam, micilor modificări m-am adaptat ușor. Ajunsesem să-i ajut și pe alți copii, acolo unde se împotmoleau, în noile condiții de învățământ.

Tata era din ce în ce mai tăcut, mai greu abordabil, mama mai îngrijorată, mai supărăcioasă și cu mai puțină răbdare. Foarte rar discutau problemele mai importante față de noi, copiii. Iar uneori când îi surprindeam discutând în altă cameră, fie că întrerupeau discuția, fie că schimbau subiectul. Pentru mine, această stare de lucruri era o enigmă.

Într-o zi, la școală, unul din învățătorii ucraineni (căci acum erau patru învățători), mă cheamă în cancelarie și

mă-ntreabă dacă știu ceva despre vreunul din unchii mei – frații mamei –, dacă am primit de la ei ceva vești, sau scrisori, din România, unde au fugit odată cu cedarea Basarabiei. Știam că frații mamei (unul învățător, altul profesor de muzică la Școala Normală din oraș) au plecat cu familiile lor în Regat, odată cu venirea trupelor Armatei Roșii, dar că părinții mei au vreo legătură cu ei, direct sau indirect, asta n-o știam.

— Nu știu. Am să-i întreb.

— Nu! Nu! Nu trebuie! Nu-i nevoie să le spui nimic despre asta. Am întrebat numai așa că-i cunoaștem pe ei, dinainte. Că și noi suntem tot de-aici. Noi nu suntem de dincolo de Nistru.

Până la sfârșitul orelor, am și uitat despre acest eveniment. Peste câteva zile, tata mi-a adus aminte de el, întrebându-mă:

— Tu știi ceva despre unchii tăi din România?

— Nu știu nimic. De unde să știu? M-a întrebat și la școală unul din învățători (și i-am explicat care din ei), dar n-am știut ce să-i spun.

— Dacă ai răspuns că nu știi nimic, atunci ai răspuns bine, căci ăsta-i adevărul. Sau poate știi tu ceva?

— Nu știu nimic altceva.

— Când ești întrebat de cineva despre ceva, să-i spui numai adevărul, sau ce-ți spun părinții.

— Da! Bine!

Și astfel s-a terminat discuția pe această temă.

Uneori tata pleca seara de-acasă. Acest lucru nu ne-a mirat. El se mai ducea pe la câte cineva, din sat, cu treburile lui. Noi nu-l simțeam când venea acasă. Însă uneori când ne trezeam peste noapte și vedeam lampa aprinsă în tindă și

LIBRIS We know books

făcută mică, știam că încă nu venise tata din sat. Că era târziu sau devreme, nu știam și nici nu ne interesa.

După sărbătorile de iarnă (poate și înaintea lor) am observat că și mama pleca seara, după ce ne culca. Însă dimineața, când ne trezeam, era întotdeauna acasă. Lipsa lor noaptea nu ne mira, pentru că ei plecau în sat la petreceri, destul de des, mai ales în timpul iernii. Ce ne mira era faptul că nu plecau împreună și că nu erau îmbrăcați potrivit situației de musafir. Dar nu i-am întrebat niciodată de ce nu se gătesc, așa cum o făceau altădată. Și nici de ce nu pleacă împreună. Și încă o nedumerire era aceea că plecau și în zilele obișnuite din săptămână. Însă la vârsta la care eram, se puneau mai puține întrebări în astfel de situații. Aveam multe alte probleme de rezolvat. Și nu erau puține: probleme de școală, de joacă etc.

La începutul lunii aprilie, într-o dimineață, nu ne-a mai dat de mâncare mama, ci tata. Când l-am întrebat de ce ne dă el de mâncare și nu mama, ne-a spus că mama-i plecată la bunica, pentru câteva zile, s-o vadă, că a aflat că nu se simte bine. E bolnavă. Pesemne o fi răcit cumva primăvara. Pe mama n-am văzut-o câteva zile la rând. L-am întrebat pe tata când vine de la bunica, dar nu ni s-a dat un răspuns precis. „Nu știu. Să vedem."

Într-o dimineață, tata ne-a sculat din somn foarte devreme. Fapt cu totul neobișnuit pentru noi, pentru că mama ne lăsa să trândăvim dimineața în pat, până ni se făcea foame și veneam în bucătărie să-i cerem de mâncare. Pentru ea, acest lucru era important, căci își vedea liniștită de treburile ei gospodărești, fără să fie sâcâită de noi. Tata ne-a spus să ne îmbrăcăm cu niște lucruri pe care ni le-a pus pe speteaza patului, în dreptul fiecăruia dintre noi. În tindă era lumina aprinsă. Noi ne-am dezmeticit cu greu. În semi-întunericul

dormitorului nu reușeam să ne descurcăm. Când l-am rugat să ne aducă lumina în cameră, ne-a spus să luăm lucrurile și să mergem să ne îmbrăcăm dincolo, unde-i lumina. Apoi fără prea multă discuție, ne-am pomenit cu câte-o bocceluță în mână. Tata avea un sac. Ne-am urcat în căruță și-am pornit spre marginea de apus a satului. Când s-a luminat de ziuă, înconjuram, pe drum de margine, satul vecin. Așa am mers toată ziua. N-a oprit tata, decât pentru a hrăni și adăpa caii. Seara am ajuns într-un sat în care am tras în curtea unui gospodar – zicea tata că-i e prieten. A doua zi am plecat cu noaptea-n cap. Ne era frig. Tata ne-a așezat pe fundul lăzii căruței și ne-a acoperit cu haine groase. Însă nu ne-am bucurat prea mult de căldură, căci pe drum înspre noi venea o căruță. Am fost scoși din adăpostul călduț și am fost așezați pe scândura din spatele tatei. Se luminase de ziuă. Căruțele au trecut una pe lângă alta, oamenii s-au salutat: tata cu cei trei din căruța cealaltă. După ce ne-am îndepărtat destul de cei care trecuseră pe lângă noi, tata ne-a spus să ne băgăm în adăpostul de pe fundul căruței. Dar noi n-am mai vrut. Doream să vedem locurile pe unde treceam. Seara târziu am ajuns într-o localitate mai mare, cu stradă largă cum nu mai văzusem și case frumoase. Tata întrebă de un fierar. Era la capătul celălalt al uliței, aproape de marginea satului. Tata a oprit căruța și ne-a spus să așteptăm. N-a zăbovit mult. A revenit imediat. S-a urcat în căruță și-a mânat înainte, fără să ne spună ceva. Era deja noapte. Pe la ferestrele caselor se vedeau lumini. Abia atunci am început noi să întrebăm cât mai mergem și unde mergem. N-am primit niciun răspuns. Ni s-a spus să vorbim cât mai încet și dacă se poate chiar deloc.

LIBRIS We know books

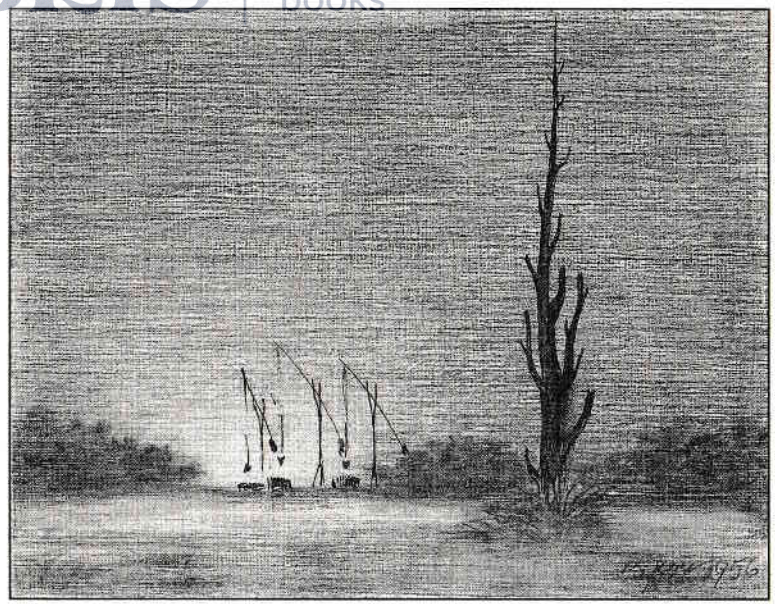

Nu știu cât am mai mers, dar în orice caz n-am mers prea mult. Era întuneric beznă. Nu se vedea nimic în jur, iar pe cer erau numai stele. Nu mai văzusem atâtea stele, atât de mari și de luminoase. Caii mergeau la trap mărunt și, din când în când, îi oprea tata, la pas. Fornăiau, iar fornăitul lor răsuna amplificat în întunericul din jur. La un moment dat, tata iar a oprit caii la pas. Se pare că în stânga se vedea, chiar la marginea drumului, o cumpănă de fântână. Tata a tușit tare. Mai tușise de câteva ori pe drum când oprise caii la pas. Acum însă s-a auzit, foarte aproape, o tuse puternică și prelungă de bărbat. Tata a oprit căruța. De noi se apropie o siluetă, desprinsă din bezna nopții. Se urcă lângă tata, pe leagănul căruței, în față.

— Drept înainte, până la prima casă din marginea satului, spuse omul străin.

Tata nu i-a răspuns, dar a oprit căruța acolo unde i-a spus omul de lângă el. N-am observat de unde a apărut din întunericul nopții un alt bărbat care s-a suit, aproape din mers, în căruța noastră.

— Drept înainte. Am să-ți spun unde să oprești. Nu mai e mult.

Acest „nu mai e mult", nouă ni s-a părut aproape o veșnicie. În sfârșit, s-a oprit căruța. Primul bărbat – cel întâlnit în câmp, lângă o cumpănă de fântână – a rămas în căruță. Celălalt a coborât zicând către tata, cu voce scăzută:

— Coboară copiii și tot ce mai ai și noi mergem mai departe, până la mal. Nu mai e mult.

În scurt timp, am ajuns la țintă. Aici, omul care ne-a adus i-a arătat tatei ceva ce noi nu ne dădeam seama ce e, zicând:

— Drum bun și reușită! Eu am terminat misiunea promisă! Dumnezeu cu voi!

— Mulțumesc! zise tata. Dar i s-a părut că n-a spus tot ce voia să spună. A adăugat: Dacă vom trăi poate ne vom mai vedea, dar în condiții mai bune! Dorite... Atunci... Asta-i tot!

Omul a făcut un „sst" abia perceptibil și-a dispărut în întunericul nopții.

Am rămas numai noi trei. Afară era răcoare, de început de aprilie. Era în noaptea de 15 spre 16 ale celei de-a doua luni de primăvară: deci la jumătatea lunii aprilie și a primăverii.

Tata ne-a spus să ne dezbrăcăm până la chiloți și pieptare, iar hainele și îmbrăcămintea, să le punem întinse pe tunici, cu ale căror mâneci să legăm bocceaua de haine dezbrăcate. Am făcut-o atât de bine, de parcă aveam un lung antrenament. Tata a pus toate trei legăturile, una lângă alta, pe ceea ce s-a dovedit a fi o buturugă mare.